

Arkivnr: 2014/15770-6

Saksbehandlar: Per Morten Ekerhovd, Ole Vegard Skauge

Saksframlegg

Saksgang

Utval	Saknr.	Møtedato
Kultur- og ressursutvalet		21.10.2014
Fylkesutvalet		30.10.2014

Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Hordaland. Høyring av forprosjekt.

Samandrag

Klima- og miljødepartementet har gjeve Riksantikvaren i oppdrag å etablere eit register for kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse. Det overordna målet med arbeidet er å formidle kunnskap til samfunnsaktørar som påverkar og styrer arealutviklinga. Målet er å bidra til ei god forvaltning av landskap, og særleg dei landskapa med høge kulturhistoriske verdiar. Gjennom dette arbeidet skal ein identifisere og klargjere viktige verdiar som kommunar og andre styresmakter bør ta omsyn til i eiga planlegging og forvaltning.

Riksantikvaren har saman med Hordaland fylkeskommune arbeidd i eit forprosjekt for å utvikle nye metodar for dette arbeidet, og gjere framlegg kulturhistoriske landskap med nasjonal interesse i Hordaland. Eit tilsvarende prosjekt vert gjennomført i Østfold. Arbeidet skal munne ut i eit førebels utval av kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i desse fylka. Forprosjektet skal òg gje naudsynte erfaringar for å avgjere om og korleis eit landsomfattande prosjekt skal gjennomførast.

I forprosjektet er det lagt fram til høyring eit utval på ni kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Hordaland, jf. vedlegg 1:

1. Indre Farleia, Austrheim (Lindås og Radøy kommunar)
2. Byfjella i Bergen (Bergen kommune)
3. Fitjarøyane (Fitjar og Bømlo kommunar)
4. Søre Bømlo (Bømlo kommune)
5. Etne (Etne kommune)
6. Rosendal (Kvinnherad kommune)
7. Indre Sørfjorden (Odda kommune)
8. Ytre Sørfjorden (Ullensvang herad)
9. Eidfjord (Eidfjord kommune)

Forslag til innstilling:

1. Fylkesutvalet slutter seg til intensjonane i forprosjektet *Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Hordaland*, og til utval, avgrensing og skildring av dei 9 områda slik dei er lagt fram.
2. Fylkesutvalet ser dette som ei klargjering av viktige interesser og rår til at forprosjektet vert ført vidare i eit landsfemnande prosjekt.
3. Fylkesutvalet vil setje i verk eit arbeid for å få oversyn over kulturhistoriske landskap i Hordaland med regional interesse.

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Anna Elisa Tryti
fylkesdirektør kultur og idrett

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har derfor inga underskrift.

Fylkesrådmannen, 25.09.2014

Føremålet med prosjektet

Klima- og miljødepartementet har gjeve Riksantikvaren i oppdrag å etablere eit register for kulturhistoriske landskap med nasjonal interesse. Det overordna målet med dette arbeidet er å formidle kunnskap om viktige kulturhistoriske landskap til samfunnsaktørar som påverkar og styrer arealutviklinga. Målet er å bidra til ei god forvaltning av landskap og særleg dei prioriterte kulturhistoriske landskapa. Riksantikvaren vil klargjere viktige landskap som har særst viktige verdiar som kommunane og andre styresmakter bør ta omsyn til i eiga planlegging og forvaltning.

Hordaland fylkeskommune har saman med Riksantikvaren gjennomført eit forprosjekt for å prioritere kulturhistoriske landskap i Hordaland. Eit tilsvarande prosjekt vert gjennomført i Østfold. Arbeidet i Hordaland og Østfold skal munne ut i eit førebels utval av kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i begge fylka. Forprosjektet skal òg gje naudsynte erfaringar for å avgjere om og korleis eit landsomfattande prosjekt skal gjennomførast.

Bylandskap fell utanfor prosjektet i denne omgangen. Riksantikvaren har allereie etablert NB! Registeret. Dette er ein database gjev oversyn over område som det knytter seg nasjonale kulturminne- og kulturmiljøinteresser til i norske byer og tettstader. Basen viser de viktigaste eksisterande spora av norsk byutvikling frå vikingtid fram til omkring 1950-talet. Mellom desse ligg fleire i Hordaland (Bergen, Voss, Odda).

Den europeiske landskapskonvensjonen, ratifisert av Noreg i 2007, gjeld *alt* landskap - frå bylandskap til kyst- og fjellandskap, frå særleg verdfulle landskap til landskap som treng kvalitetshevande tiltak. Konvensjonen utfordrar landa til å erkjenne at kvalitet i og mangfald av landskap er ein felles ressurs som må sikrast gjennom målretta planlegging, forvaltning og vern. Det trengst oversikt over kva landskapsverdiar som finst for å kunne gjere dette på ein god måte. Landskapet er både ein verdi som skal forvaltast og ein ressurs som kan utviklast og gje grunnlag for ny verdiskaping. Konvensjonen oppmodar difor til å kartlegge og prioritere landskap. Kulturminneforvaltninga har eit særskilt ansvar for å halde oversikt over kva kulturhistorisk verdfulle landskap som finst.

Kulturhistoriske landskap

Landskap er ein heilskap av naturgitte og menneskeskapte tilhøve og samspelet mellom desse. Utviklinga i busetjing og arealbruk frå dei eldste tider og fram til i dag vil i varierende grad vere synleg i landskapet. I utvalet av kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse har vi vore opptekne av dei viktigaste utviklingstrekka og kva strukturar og mønster, samt sentrale element, som det er mogeleg å oppfatte i dag. I nokre landskap vil den historiske kontinuiteten vere framståande. I andre vil omforming, særleg i nyare tid, vere så omfattande at landskapet si kulturhistoriske forankring er sterkt svekka. Vi er òg opptekne av den delen av historia som ikkje finst direkte i det fysiske landskapet, men er knytt til tru, hendingar og tradisjonar og erfaringsbasert kunnskap om bruken av landskapet.

Omgrepet landskapskarakter er sentralt i arbeidet og skal hjelpe oss til å få fram ei heilskapleg tolking av landskapet slik det vert forstått og opplevd:

Landskapskarakter er eit konsentrert uttrykk for samspelet mellom eit område sitt naturgrunnlag, arealbruk, historiske og kulturelle innhald, samt romlege og andre sansbare tilhøve som særpregar området og skil det frå omkringliggjande landskap.

I omtalen av kvart område er det grunngeve kvifor vi vurderer nett dette landskapet til å ha nasjonal interesse. I den vurderinga har vi lagt til grunn om landskapet, med sin landskapskarakter, representerer tilhøve som har særleg mykje å seie for historia. Dette omfattar viktige fasar i historia, strukturar i landskapet, byggeskikk og arkitektur, verksemder, hendingar, etniske grupper og kjelder til forhistoria der det elles finst få eller ingen skriftlege kjelder.

Kva vil registeret få å seie for lokal og regional forvaltning?

Kommunane er ein av dei viktigaste forvaltarane av landskap. Gjennom m.a. planlegging og byggesakshandsaming etter plan- og bygningslova har dei verkemiddel til å påverke utvikling og forvaltning av landskapa.

Kulturminneforvaltninga ønskjer at utvalet av kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse skal verte ein premiss for lokal planlegging og forvaltning, - og for regional og nasjonal planlegging. Arbeidet skal gje eit kunnskapsgrunnlag slik at kommunane kan drive ei betre lokal forvaltning av landskap med kulturhistoriske verdiar. Registeret vil ikkje i seg sjølv innebere vern av dei prioriterte områda, men vere eit hjelpemiddel i arealdisponeringa i kommunen.

Kulturminneforvaltninga vil gje tidleg og tydeleg informasjon til kommunane ved å klargjere kva kulturhistoriske landskap som etter vår vurdering har nasjonal interesse. Utvalet av område vil vere eit verktøy for kulturminneforvaltninga og deira innspel til kommunal og regional arealplanlegging og for samarbeid med ulike sektorstyresmakter. Vi vonar at registeret kan bidra til å styrke dialogen mellom kommunane og regional kulturminneforvaltning tidleg i plansaker, slik at ein kan unngå konflikter om arealbruken i verdifulle kulturhistoriske landskap.

I Hordaland fylkeskommune er arbeidet gjort av Kultur- og idrettsavdelinga i samrpd med Regionalavdelinga. Arbeid med kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Hordaland er ei operasjonalisering av plantemaet kulturminne/kulturmiljø og tilhøvet til landskapskonvensjonen. Arbeidet er ei styrking av kunnskapsgrunnlaget for dette temaet og vil vere eit nyttig grunnlag for regionalt kulturminne- og planarbeid. Eit aktuelt døme er Regional plan for landskap, grønstruktur og friluftsområde i Hordaland som er vedteke starta opp i Planstrategi for Hordaland 2012-2016.

Landskapet er i stadig endring. Kulturminneforvaltninga ønskjer ikkje med utvalet av kulturhistoriske landskap å gje signal om at endring er uønskt i desse områda. Vi ønskjer at utvalet skal bidra til at kommunen og andre aktørar har ei medveten haldning til kvalitetane i landskapet når dei planlegg og forvaltar landskapet, slik at det som er karakteristisk og verdifullt kan vidareførast og styrkast. Vi peikar difor på kva endringar vi meiner at det einskilde område er særleg sårbar for, men er samstundes klar over at det er kommunane som sit med den detaljerte oversikta over tilstand og utfordringar. Kunnskapen og vurderingane om dette ønskjer ein å få fram gjennom høyringsrunden. I mange tilfelle trekkjer vi fram verkemiddel i plan- og bygningslova for å ta vare på landskap. Det gjeld særleg omsynssoner med retningslinjer og generelle føresegner til kommuneplanen. Ved planlegging og forvaltning kan landskap utviklast som ein ressurs for innbyggjarane og som grunnlag for næringsverksemd som til dømes reiseliv.

Arbeidet med forprosjektet

Arbeidet med forprosjektet starta opp hausten 2013 og har skjedd i eit nært samarbeid mellom Hordaland fylkeskommune og Riksantikvaren. Utvalet av område er basert på eksisterande kunnskap om fylket og er i hovudsak utarbeidd av Hordaland fylkeskommune ved Seksjon for kulturminnevern og museum og med deltaking frå Planseksjonen. I Hordaland har Riksantikvaren og fylkeskommunen sine folk vore på ei synfaring i fylket, som omfatta dei fleste av dei prioriterte områda.

Sidan dette er eit nytt arbeid og eit forprosjekt som skal danne grunnlag for å vurdere vidareføring til alle landets fylke, er arbeidet med å utvikle metode for utval og arbeidsmåtar ein viktig del av prosjektet. Arbeidet har hatt god nytte av det omfattande landskapsarbeidet som har vore gjort i Hordaland gjennom mange år.

Det er Riksantikvaren som står ansvarleg for høyringsframlegget. Framlegget omfattar følgjande område:

10. Indre Farleia, Austrheim	(Lindås og Radøy kommunar)
11. Byfjella i Bergen	(Bergen kommune)
12. Fitjarøyane	(Fitjar og Bømlo kommunar)
13. Søre Bømlo	(Bømlo kommune)
14. Etne	(Etne kommune)

15. Rosendal	(Kvinnherad kommune)
16. Indre Sørfjorden	(Odda kommune)
17. Ytre Sørfjorden	(Ullensvang herad)
18. Eidfjord	(Eidfjord kommune)

Områda er skildra og synt på kart i vedlegg 1 *Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse i Hordaland – høyringsutkast*. Kvar område er gjeve ein landskapskarakter og ei grunngjeving for kvifor landskapet er av nasjonal interesse. Med utgangspunkt i landskapskarakteren og nasjonale interesser har vi skissert kva tiltak området er sårbart for og kva det bør få å seie for forvaltinga av areala. Høyringsutkastet inneheld òg ei kort skildring av landskap og kulturhistorie i Hordaland, som ei ramme for utvalet av område.

Etter høyringa skal forprosjektet ferdigstillast i løpet av hausten 2014. Dei utvalde områda vil då verte lagde inn i Askeladden; Riksantikvaren sin sentrale kulturminnedatabase. Denne er tilgjengeleg for bruk for kommunane, andre styresmakter, konsulentar med fleire. Områda vil ikkje få nokon formell vernestatus etter kulturminnelova, men visast som nasjonalt viktige landskap. Etter ei eventuell landsomfattande utveljing kan område som no er vurdert til nasjonal interesse, bli endra til regional interesse.

Vidare arbeid i Hordaland fylkeskommune:

Utvalet som er lagt fram må forståast som del av eit langsiktig arbeid knytt til utvikling av gode metodar og prosessar for å velgje ut slike landskap. Det kan være fleire landskap med nasjonal interesse i Hordaland, men tilsvarande arbeid i andre fylke kan også gjere at nokre av døma vert erstatta med landskap i andre deler av landet.

Landskap er eit stort og tverrsektorielt tema. Til liks med kartlegginga av regionalt viktige friluftsområde i Hordaland (2007) vil ei tilsvarande kartlegging av landskap med regional kulturhistorisk interesse etter fylkesrådmannen sitt syn vere fornuftig. Målet må vere å etablere betre forståing av verdiane i Hordalandslandskapet og slik gjere forvaltinga enklare – særleg i saker der ein skal vege krevjande interesser opp i mot kvarandre.